

عنوان اثر: نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی
مؤلف / مترجم: لوئیس کوزر و برنارد روزنبرگ / فرهنگ ارشاد
ناشر / سال نشر: نشر نی / ۱۳۸۷

معرفی، نقد و بررسی

پرفسور کوزر و پرفسور روزنبرگ^۱ از صاحب‌نظران جامعه‌شناسی هستند. کوزر که در آمریکا پرورش یافته و سال‌ها استاد جامعه‌شناسی در دانشگاه ایالتی نیویورک بوده، اکنون استاد ممتاز برجسته در دانشگاه بوستون است. وی آلمانی الاصل است و آثار برخی صاحب‌نظران آلمانی را از جمله زیمل به انگلیسی ترجمه نموده است. وی تا زمان انتشار کتاب مورد بررسی (۱۳۷۸) ۲۱ جلد کتاب را به‌طور تنها یا با همکاری نویسنده‌ای دیگر منتشر کرده است. کتاب نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی، دومین کتابی است که وی در زندگی دانشگاهی خود تدوین کرده است.

گردآورندگان این اثر کوشیده‌اند تا مجموعه‌ای از نتایج تحقیقی را که در وادی جامعه‌شناسی رشد کرده‌اند، معرفی نمایند و می‌خواهند بدانند بعضی مفاهیم و نظریه‌هایی که نسلی از گذشتگان برای نخستین بار مطرح کرده‌اند، در دوره‌های بعد چگونه توسعه یافته است.

این کتاب را در سال ۱۳۷۸، فرهنگ ارشاد ترجمه و انتشارات «نی» آن را در ۳۳۰۰ نسخه در قطعی وزیری به چاپ رسانده است.

۱. پرفسور روزنبرگ حدود ۱۵ سال پیش فوت کرده است.

در کل اثر، کار با مقدمه‌های مترجم و گردآوردندگان آغاز شده، فصلی با عنوان «زمینه کار» که چگونگی نظریه جامعه‌شناختی و تحول آن را به اختصار بیان می‌کند، در مقدمه آورده شده و سپس از کلی‌ترین مفاهیم که جنبه پایه‌ای و زمینه‌ای دارند، مانند: فرهنگ، کنش متقابل و کنترل اجتماعی، بحث شده است، پس از آن، برخی از مصادیق مفاهیم و مباحثی که واقعیت‌های اجتماعی جامعه را در چارچوب نظم اجتماعی در بر می‌گیرد، سخن رفته است، مانند: قدرت، ساختار و در پایان به دگرگونی اجتماعی و تحول نظم جامعه پرداخته شده است، مانند: بی‌سازمانی اجتماعی و انقلاب.

در هر فصل نیز معیار چپ‌نشین مقالات عمدتاً معیار زمان از گذشته به مدرن و بنیادی بودن مفهوم و مطلب و برجسته بودن جایگاه متفکر بوده است.

سایر آثار مشابه:

امروزه در حوزه نظریه‌های جامعه‌شناسی، کتاب‌های بسیاری ترجمه و گاه تألیف شده است که اغلب آنها بر محور مکاتب مختلف یا اندیشه، آثار و زندگی متفکران بزرگ جامعه‌شناسی تدوین شده‌اند، مانند: کتاب نظریه‌های جامعه‌شناسی نوشته غلامعباس توسلی؛ نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر نوشته جورج ریتزر (بر حسب مکاتب) پیدایش نظریه جامعه‌شناختی نوشته جان‌اتان اچ ترنر و زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی نوشته لوئیس کوزر (در حوزه اشخاص) که از حیث محتوای مباحث، ممکن است شباهت‌هایی با کتاب مورد بررسی داشته باشند. اما، هیچ کدام از آنها بر اساس مهم‌ترین مفاهیم نظری جامعه‌شناسی و ذکر مقالات یا گزیده آثار جامعه‌شناسان بزرگ پیرامون آن مفاهیم سازمان نیافته‌اند. لذا، از این حیث، کتاب نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی برجستگی و امتیاز خاصی دارد. آنچه گفته شد، مربوط به کتاب‌های منتشر شده به زبان فارسی در حوزه مباحث نظری جامعه‌شناسی می‌باشد و روشن است که به زبان اصلی، به ویژه انگلیسی، کتاب‌های مشابه در همین حوزه یا سایر زمینه‌های موضوعی علوم اجتماعی فراوان است.

شاید، تنها کتابی که از این حیث با اثر مورد بررسی قابل مقایسه است، کتاب میانی و رشد جامعه‌شناسی نوشته جی اچ آبراهامز باشد که سال‌ها پیش (احتمالاً در دهه ۶۰) در دو جلد و با ترجمه‌ای نامناسب حسن پویان به فارسی منتشر شده بود. با این تفاوت که کتاب آبراهامز در سازماندهی مطالب بر محور گزیده‌ای از نوشته‌های جامعه‌شناسان و بزرگان

نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی ۵۱

حوزه علوم اجتماعی در قالب یک سیر تحول تاریخی از گذشته تا دهه‌های میانی قرن بیستم و نه بر حسب سازماندهی مطالب حول محور مفاهیم اصلی نظری تدوین شده است.

بررسی شکلی

از آنجایی که اثر مورد بررسی ۸۷ مقاله مستقل از ۶۱ متفکر نامدار است و هر کدام از فصول کتاب، علاوه بر مطرح کردن اندیشه‌ای تحلیلی، نمونه‌ای از زبان و قلم ویژه نویسنده آن است، متن اصلی، شیوه بیان یکنواختی ندارد اما مترجم سعی کرده است ترجمه‌ای یکدست و روان ارائه دهد.

اگر چه، در برخی موارد، با جمله‌هایی که به اندازه کافی روانی و رسایی ندارند، مواجه می‌شویم. مانند موارد زیر:

- صفحه ۱۸، پاراگراف آخر، سطر اول و دوم: «در این چند دهه اخیر، موضوع رابطه بین نظریه و تحقیق در جامعه‌شناسی آمریکایی، به صورت علاقه‌ای پیگیر در آمده است»
- صفحه ۲۰، پاراگراف آخر، سطر چهارم: «این طرح را به این دلیل پیروی کردیم که فکر می‌کنیم...»
- صفحه ۴۰، پاراگراف آخر: «برای اینکه بتوان نیروی خود را بر چنان طرح جامعه مفهومی متمرکز کرد و از تمام نظریه‌های فرعی اقتباس شود...»
- صفحه ۴۶۵، سطر چهارم: «آسیب‌شناسی که متأثر از ارگانیزم است تمثیل پزشکی بی‌اعتباری به متخصص نظریه جامعه‌شناختی ارائه می‌دهند»
- صفحه ۴۶۶، پاراگراف دوم، سطر سوم: «... که طبق آن سرپیچی از قانون جزا ریشه وراثتی دارد و جبر قانونمندی موجب انجام آن می‌شود»
- صفحه ۴۷۷، سطر پنجم: «دیدگاه دیگر که کاملاً متفاوت است اما با آن پهلو می‌زند»

از نظر میزان رعایت قواعد ویرایش و نگارش، به ویژه با توجه به حجم بالای کتاب (۶۵۵ صفحه)، مترجم و ناشر بسیار موفق عمل کرده‌اند. به طوری

که در این اثر، کمتر می‌توان اشتباه حروف نگاری یا عدم رعایت قواعد ویرایشی و نگارشی پیدا کرد.

- استفاده همزمان از علامت «،» و حرف عطف «و» به تبعیت از متن انگلیسی در برخی از جملات به چشم می‌خورد: صفحه ۱۳، سطر چهارم: «بگشاید، و نیز گزینش ...»؛ سطر پانزدهم: «برنمی‌آید، و بعضی»؛ سطر هفدهم: «برخواستند، و سپس»

برخی اغلاط حروف نگاری در اثر به چشم می‌خورد، همچون: صفحه ۱۷، پاراگراف آخر، سطر دوم: **چدر** به جای **در** و یا در صفحه ۴۰، پاراگراف آخر، سطر اول: **جامعه** به جای **جامع** به اشتباه تایپ شده است.

از لحاظ حروف نگاری و صفحه‌آرایی در حد متوسط است. تناسب قلم به کار رفته در متن، تیترها و زیرنویس رعایت شده است. اما فاصله بین خطوط، اندازه در نظر گرفته شده برای حاشیه پایین صفحه و فونت قلم به کار رفته در متن کم است. البته این اندازه‌ها به خاطر حجم کتاب می‌باشد، اما باعث ایجاد خستگی در خواننده می‌شود.

این اثر را به عنوان منبعی فرعی یا مرجع در دروس «نظریه‌های جامعه‌شناسی» و «بینش‌های جامعه‌شناسی» و بسیاری از دروس تخصصی دیگر جامعه‌شناسی دانشجویان مقاطع کارشناسی و بالاتر استفاده کنند.

بررسی محتوایی

از آنجایی که این کتاب از مقالات یا نوشته‌های اصیل صاحب نظران برجسته کلاسیک و معاصر جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی می‌باشد که دو تن از بزرگترین استادان صاحب نظر در حوزه نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر (کوزر و روزنبرگ) جمع‌آوری کرده‌اند و اساساً موضوع اصلی آن طرح و تحلیل مهم‌ترین مفاهیم و اصطلاحات تخصصی نظری جامعه‌شناختی است، می‌توان گفت نه تنها مفاهیم و اصطلاحات تخصصی در این اثر درست به کار رفته‌اند، بلکه دیگران نیز باید نحوه کاربرد و تعریف مفاهیم مزبور به عنوان معیار توجه کنند.

نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی ۵۳

با توجه به اینکه مترجم محترم خود از استادان با سابقه و مدرسان برجسته نظریه‌های جامعه‌شناسی است، با دقت و حوصله بسیار سعی کرده‌اند از معادل‌های مناسب و حتی‌الامکان رایج و شناخته شده استفاده کنند، کار معادل‌گذاری مفاهیم و اصطلاحات تخصصی به طرز نسبتاً مناسب و قابل قبولی انجام شده است.

نمونه‌هایی از معادل‌گذاری‌های ابتکاری و صحیح شامل موارد زیر است:

گمگشتگی و پردرگمی در برابر **disorientation**

آموزه در برابر **doctrines**

همنوع‌خواری در برابر **Cannibalism**

برخی از اسامی با تلفظ غیر رایج و گاه متفاوت نگاشته شده است. برای نمونه، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

صفحه ۲۱۸، سطر اول: ویلهلم دلتی به جای ویلهلم دیلتای

صفحه ۳۶۰، پاراگراف اول: روبرت مایکلز که نام روبرت میخلز معمول‌تر است

صفحه ۶۹، اسم کوچک زیمل، جرج ترجمه شده و در صفحه ۱۴۳ گئورگ

اثر مورد بررسی، برای یک کتاب درسی تدوین نشده و استفاده نکردن از ابزارهای علمی مانند: آزمون، نمودار، جدول، آمار، مقایسه، تصویر و نقشه جزو نقایص آن محسوب نمی‌شود.

اثر حاضر، در نوع و حد خود، و نه البته متناسب با اهداف یک درس معین، در برای دوره‌های آموزشی جامعه‌شناسی جامع است.

مطالب اثر با فهرست تفصیلی آن در حد چارچوب طراحی شده کتاب، کاملاً متناسب است. هر چند، هیچ‌گاه چنین کتابی را نمی‌توان با آوردن تعداد بسیار بیشتری از مقالات نسبت به آنچه در این اثر وجود دارد (۷۸ مقاله) کامل و نهایی دانست. مسلماً بسیاری از مفاهیم و نظریه‌های بنیادین، مشترک و عام موجود در ادبیات نظری جامعه‌شناختی در این کتاب از رهگذر نوشته‌هایی که از قلم بنیان‌گذاران و صاحب‌نظران این حوزه تراوش کرده است، توضیح داده شده است (یعنی آنچه در عنوان کتاب آمده است: نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی). اما پیدا است که نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی اعم از مفاهیم بنیادی هم به

لحاظ مفهومی و هم از حیث مصداقی و تعداد است. لذا عنوان در نظر گرفته شده، قدری فراتر از مطالب محتوای این کتاب است. نام اصلی کتاب به زبان انگلیسی *Sociological theory: a book of reading* است که بیشتر حاکی از اهداف گردآورندگان مطالب کتاب برای خوانندگان و دانشجویان رشته‌های مربوطه می‌تواند باشد.

موارد زیر نمونه‌ای از نوآوری در این اثر است:

○ جمع‌آوری مقاله‌های اصیل صاحب‌نظرانی که مورد استناد تحلیل‌گران خارجی بوده است.

○ تنظیم و تدوین فصول باعنوان مقوله‌های اساسی جامعه‌شناختی

○ گردآورندگان کتاب در آغاز هر فصل مقدمه‌ای کوتاه و رسا درباره‌ی موضوع آن فصل نوشته‌اند که از یک سو، خواننده را با مفهوم مطرح شده در آن فصل آشنا کرده و از سوی دیگر، با قلمی توانا، چکیده یا محور هر مقاله مندرج در آن فصل را در یکی دو جمله تلخیص کرده و کلید فهم آن را به خوانند می‌دهند.

دو صاحب‌نظر برجسته حوزه نظریه‌ای جامعه‌شناسی با تکیه بر منابع اصیل به‌جا مانده از مهم‌ترین متفکران بنیان‌گذار و بسط دهنده اندیشه اجتماعی و جامعه‌شناختی این اثر را فراهم آورده‌اند. بدیهی است در چنین اثری توجه به منابع موجود در هر یک از مقالات اصیل نقل شده برای دانشجویان این رشته جنبه الگو و آموزنده دارد.

هم کوزر و روزنبرگ و هم هر یک از نویسندگان، به ویژه در دوره‌های میانی رشد جامعه‌شناسی با دقت به منابع استفاده شده خود ارجاع داده‌اند.

این اثر، کتابی کاملاً تخصصی و تألیف شده از مقالات پرشمار پیرامون مفاهیم بنیادی جامعه‌شناختی است و مستقیماً با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و مسائل مربوط به نظام جمهوری اسلامی ایران ارتباطی ندارد؛ هر چند فهم و تحلیل مطالب این کتاب و آثار مشابه می‌تواند به فهم و حل مسائل فرهنگی و اجتماعی هر جامعه‌ای در زمینه نظم و تغییر اجتماعی، حفظ یا دگرگونی فرهنگ و ارزش‌های آن کمک کند تا دیدگاه و مشی خوانندگان آن چگونه باشد.

نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی ۵۵

این اثر فاقد ابعاد مخرب سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است و چنان که گفته شد، اغلب می‌تواند مفید و مؤثر افتد، مگر آنکه کسی بخواهد با استفاده از یک دانش نظری سودمند، اهداف ناصوابی را دنبال کند که در آن صورت، ایرادی بر این کتاب نیست و بر استفاده کننده است. به عبارت دیگر، نقش اصلی و بنیادی این گونه آثار، کمک به گسترش و تعمیق فهم جامعه‌شناختی اصحاب علوم اجتماعی است که در ابتدا به کار اصلاح امور اجتماعی می‌آید و در نتیجه بیشتر سازنده است تا عکس آن.

ترجمه کامل است. مترجم محترم با وسواس و دقت فراوانی و بهره‌گیری از کمک همسر محترمشان و یک ویراستار کوشیده‌اند این اثر را به طور کامل و تا حد ممکن درست و کم اشتباه ترجمه نمایند که البته در این کار موفق بوده‌اند. مترجم کوشش نموده، تا جایی که ممکن است، دقت علمی و امانت در ترجمه از دست نرود. در معادل‌یابی واژه‌های تخصصی جامعه‌شناسی سعی شده است در حد امکان از معادل‌های فارسی آشنا و مانوس استفاده شود و به گفته مترجم، (در بخش پیشگفتار مترجم) گاه ویرایشگر محترم به منظور روان‌تر شدن متن، گرایش فارسی‌نویسی مترجم را متعادل‌تر ساخته و گاهی معادل‌های فارسی را که باز هم نامأنوس یافته‌اند، به واژه‌های عربی رایج‌تر در زبان ما تبدیل نموده‌اند، البته گاهی هم عکس این جریان عمل کرده‌اند.

پیشنهادها

این کتاب هم به لحاظ شکلی (به جز برخی اشکالات صوری) و هم محتوایی مشکل خاصی ندارد. این اثر می‌تواند به عنوان منبعی فرعی یا مرجع در درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی» و «بینش‌های جامعه‌شناسی» و بسیاری از دروس تخصصی دیگر جامعه‌شناسی مورد استفاده استادان و دانشجویان در مقاطع کارشناسی و بالاتر قرار گیرد. در نهایت، پیشنهاد می‌شود کتاب یکبار دیگر ویراستاری شود تا برخی اشکالات جزئی صوری و در مواردی عدم روانی جملات ترجمه شده، مرتفع شود.

پښتونستان د علوم او انسانیت د مطالعاتو فریښتی
پرتال جامع علوم انسانیت